

Spis treści

Prolog	9
Kształtowanie się toposu muzyka cygańskiego	22

Część I. Dwa modele dyskursu o muzyce cygańskiej 35

A. Model asymilacyjny — idea muzyki narodowej a problem muzyki cygańskiej 40

1. Wokół idei węgierskiej muzyki narodowej 43

1.1. Tradycje muzyki cygańskiej na terenach węgierskich 43

Tło historyczne 43

Skład Zigeunerkapellen 45

 Cymbały 47

 Klarnet 49

Funkcja primasza 50

 Mihály Barna 50

 Panna Czinka 51

 János Bihári 53

Mecenasi 56

Repertuar węgierskich orkiestr cygańskich 57

Tańce i pieśni węgierskie 59

 Hungareski 59

 Verbunkos 60

 Czardasz 63

 Pieśni węgierskie — magyar nóta 65

1.2. Franza Liszta wizja węgierskiej muzyki narodowej 67

 Węgierskie sentymenty narodowe w muzyce 67

 Kompozytorzy węgierscy wobec kategorii muzyki narodowej 69

 Geneza powstania książki o muzyce cygańskiej 71

 Osjańska koncepcja muzyki narodowej 71

 Tak zwany „błąd Liszta”. Źródła i przyczyny 72

 Recepcja dzieła Franza Liszta 76

 Problem autorstwa 83

1.3. Muzyka cygańska i węgierska muzyka ludowa w pismach Béli Bartóka 85

 Zainteresowanie koncepcjami volk i naród 85

 Nowe definicje węgierskiej muzyki narodowej 86

 Propozycja Béli Bartóka 89

 Muzyka cygańska a węgierska muzyka narodowa 92

 Awangardowość przemysłów Béli Bartóka 96

2. Wokół idei hiszpańskiej muzyki narodowej	104
2.1. Muzyczne tradycje Gitanos w Hiszpanii	104
Pojawienie się Cyganów w Hiszpanii	104
Muzyka Gitanos	110
XIX-wieczne źródła zainteresowania muzyką hiszpańskich Cyganów	115
Międzynarodowe spory wokół muzyki Gitanos	121
Mauretańskie wpływy w muzyce Cyganów hiszpańskich	128
Duende w kulturze hiszpańskiej	129
2.2. Fenomen flamenco	133
Rola śpiewu (cante)	135
Stylistyka śpiewów flamenco	137
Charakter śpiewów	140
Tematyka śpiewów	142
Funkcja gry instrumentalnej (toque)	144
Instrumenty flamenco	144
Rola toque we flamenco	145
Taniec (baile)	147
Flamenco nuevo	149
Teorie dotyczące pochodzenia flamenco	150
Poglądy Manuela de Falli	151
Różnorodność koncepcji proveniencji flamenco	151
2.3. Idea muzyki narodowej w Hiszpanii	153
Krąg Felipe Pedrella	154
Rola Manuela de Falli w kształtowaniu obrazu hiszpańskiej muzyki narodowej	160
B. Model nieasymilacyjny — muzyka cygańska a koncepcja egzotyki i rasy	164
3. Topos Cygana i muzyki cygańskiej a pojęcie egzotyki	164
3.1. Kategoria egzotyki w europejskiej kulturze muzycznej	164
Egzotyka ‘daleka’	165
Egzotyka ‘bliska’	172
3.2. Kwestie cygańskie w świetle koncepcji egzotyki	175
Pochodzenie Cyganów	175
Postrzeganie cygańskich tradycji muzycznych jako egzotycznych	177
Wątki towarzyszące egzotycznemu dyskursowi na temat muzyki cygańskiej	182
4. Muzyka cygańska w orbicie dyskusji o rasie	190
4.1. Pojęcie ‘rasy’ w piśmiennictwie muzykologicznym	190
4.2. Kontrowersje wokół muzyki cygańskiej	195
Poglądy Franza Liszta	195
Myśl Béli Bartóka	198

Część II. Topos muzyki cygańskiej w twórczości kompozytorów XIX i początku XX wieku	205
C. Dzieła sceniczne wykorzystujące wątki cygańskie	208
5. Funkcjonowanie idiomu cygańskiego w operach	213
5.1. Kontekst pseudonarodowy i egzotyczny: <i>Carmen</i> Georges Bizeta	213
„Cygańskie” libretto	213
Zmiany w libretcie opery w stosunku do pierwowzoru literackiego	217
Między hiszpańskością a cygańskością	220
Reperkusje o wymiarze rasowym	228
5.2. Od sielanki do komedii: <i>Jawnuta</i> i <i>Ideal</i> Stanisława Moniuszki oraz <i>Duch wojewody</i> Ludwika Grossmana	230
5.3. Obraz Cygana w Polsce: <i>Manru</i> Ignacego Jana Paderewskiego	234
Literacki pierwowzór	234
Elementy cygańskości	238
5.4. Żywioł narodowy: <i>La vida breve</i> Manuela de Falli	245
Geneza dzieła	245
<i>La vida breve</i> operą narodową	247
6. Tematyka cygańska w operetkach i wodewilach	251
6.1. Rola Johanna Straussa	251
Zainteresowanie cygańskością	251
Perspektywa narodowa w <i>Baronie cygańskim</i>	254
Wiedeń jako centrum kulturowe	255
Węgierskie konotacje	255
Cygańskość operetki <i>Baron cygański</i>	258
6.2. Spadkobiercy Johanna Straussa: Franz Lehár i Imre Kálmán	266
Stereotyp cygański w twórczości Franza Lehara	266
Cyganie i ich muzyka w ujęciu Imre Kálmána	271
6.3. „Cygański” wodewil Konstantego Krumłowskiego	274
Gatunek wodewilu	274
Geneza <i>Pięknego Rigo</i>	275
Główne postaci	276
Nawiązania do kultury cygańskiej: temat miłości oraz muzyka	279
7. Wątki cygańskie w baletach	282
7.1. Motywy cygańskie w baletach europejskich	282
7.2. „Cygańskie” balety Manuela de Falli	288
Powstanie <i>El amor brujo</i>	288
Symbolika baletu	289
Cygańskość dzieła	293
Pieśni w balecie	296
Taniec cygański	298
Stylizacje cygańskie w warstwie instrumentalnej	299
Wpływ flamenco	300
Inne balety Manuela de Falli o cygańskich asocjacjach	302

D. Charakterystyka dzieł niescenicznych odwołujących się do kultury cygańskiej	306
8. Tematyka cygańska w utworach wokalnoinstrumentalnych	306
8.1. Tradycje pieśni o inspiracjach cygańskich w pierwszej połowie XIX wieku	308
Trop poetycki	308
Gatunek zingarelli	311
8.2. Pieśni inspirowane kulturą cygańską w drugiej połowie XIX wieku	319
Op. 55 Antonína Dvořáka	319
<i>Die Zigeunerin</i> Hugo Wolfa	323
„Cygański” cykl op. 103 Johannes Brahmsa	324
8.3. Przeobrażenia pieśni cygańskiej w wieku XX	330
<i>Notatnik zaginionego</i> Leoša Janáčka	333
Artystyczna pieśń cygańska XX wieku	341
9. Motywy cygańskie w utworach instrumentalnych	352
9.1. Wczesne miniatury instrumentalne o cygańskich konotacjach	356
9.2. Cygańskie pieśni bez słów	358
9.3. Cygańskie miniatury taneczne	361
Walc	363
Marsz	364
Polka	365
Czardasz	365
Walc-musette, java, rumba i inne	367
9.4. Różnorodność gatunkowa miniatur odwołujących się do toposu muzyki cygańskiej	370
Kaprys	370
Fantazja	371
Impromptu	371
Souvenir	372
Miniatury o cygańskich tytułach programowych	372
9.5. Aspekt narodowy miniatur instrumentalnych nawiązujących do toposu cygańskiego	377
Wpływy węgierskie	377
Asocjacje hiszpańskie	385
Epilog	393
Perspektywy badawcze	397
Bibliografia	399
Indeks osób	415